

zvolené koncepci, přístupnosti výkladu i zdařilé grafické výpravě bezpochyby splnila. Své publikum přitom kniha nemusí najít jen mezi opavskými patrioty.

JOSEF ŠRÁMEK

REGIONALIA

Dějiny Brna 2. Středověké město,
ed. Libor JAN, Statutární město Brno,
Archiv města Brna, Brno 2013

1071 s., ISBN 978-80-86736-36-5

Městské dějiny se dnes těší velkému zájmu. Kromě dílčích monografií, zaměřených na konkrétní městské aglomerace, vychází v poslední době péči Nakladatelství Lidové noviny ediční řada „Dějiny českých, moravských a slezských měst“, v níž byla doposud zpracována historie již patnácti městských lokalit. Do této vlny zájmu zapadá také vydání druhého dílu dějin Brna, města, jež od 13. století bezpochyby hrálo významnou úlohu v celozemském měřítku. Pro badatele navíc historiografická hodnota tohoto města spočívá ještě v další skutečnosti, neboť k jeho dějinám se pro období středověku dochovalo mimořádně velké množství rozličných typů pramenů. To se přirozeně odráží v rozsahu a zejména kvalitě našeho poznání různých složek městského života. Zatímco dějiny jiných měst známe pouze torzovitě a při pokusu o zachycení plastického dějinného obrazu si musíme vypomáhat analogiemi s jinými lokalitami, Brno je – také díky péči archeologie, stavební historie, uměnovědy a dalších vědních disciplín – unikátním objektem zkoumání co do nabízeného množství badatelských okruhů. Autoři se tak mohli směle podívat do soukromé sféry brněnských měšťanů a obyvatel, díky archeobotanice a dalším specializovaným odvětvím doslova navštívit jejich kuchyni, sledovat oblékání, denní návyky, soužití se zvířaty či využití okolních lesů. To jsou témata pro jiná města mnohdy jen stěží postižitelná.

Autorský tým složený z téměř tří desítek předních odborníků všech věkových kategorií byl postaven před obtížný úkol – vyrovnat se nebo pokud možno překonat velmi kvalitní zpracování městských dějin z pera Bertolda Bretholze, které vyšlo na počátku 20. století. Chronologicky druhý díl navázal na předchozí zpracování, které bylo

dovedeno až do roku 1243. Dějiny města jsou zpracovány až do nástupu Habsburků na český trůn roku 1526.

Knihy na první pohled upoutá svým členěním. Oproti převládajícímu tradičnímu schématu, jež obvykle postupně líčí politické dějiny města, doplněné o hospodářské, sociální nebo jiné okruhy, je monografie rozdělena netradičně do sedmi tematických kapitol: 1. Politické dějiny, 2. Obyvatelstvo a každodenní život, 3. Městská správa a soudnictví, 4. Hospodářství, 5. Čas, prostor, mentální struktury, topografie, 6. Církevní instituce a projevy zbožnosti, 7. Stavební vývoj a projevy umění. Můžeme jistě vést debatu o tom, zda některé kapitoly nejsou oproti jiným příliš obsáhlé nebo jestli se některá témata zbytečně neopakují, což při souvislém čtení působí rušivým dojmem. Jisté disproporčnosti se však nelze vyhnout nikdy, ať už bychom se rozhodli pro rozvržení jakékoliv.

Zvolené členění umožnilo vydělit politické dějiny města do samostatné části a tím věnovat detailní pozornost zbylým tematickým okruhům. Ty jsou mnohdy nahlíženy prizmatem několika vědních oborů, jejichž spolupráce přinesla řadu nových závěrů a interpretací. Novum k dějinám města však nepřinášejí jen archeologické, uměnovědné, stavebněhistorické a přírodovědné výzkumy, ale také texty historické, zejména ty, jež se věnují mentálním strukturám a dějinám každodennosti. Právě v těchto oblastech zaznamenal výzkum městské society nejvíce nových přístupů, z nichž některé jsou využity také v této publikaci. Mnohdy se jedná o první pokus o souhrnné postihu daných témat, což je ostatně znát již po prvním nahlédnutí do obsahu. Inovativní je například zaměření na životní cyklus, manželství a rodinu, formy měšťanské reprezentace, zachovávaní cti, samostatná pozornost byla věnována městskému zázemí.

Novátorský přístup lze spatřovat zejména ve výzkumu vnímání času nebo v pokusu proniknout do mentality středověkého měšťana. Ne že by snad byla zmíněná témata neznámá, v dějinách domácích urbánních sídel však bohužel příliš často reflektována nejsou. Oproti jiným městům jsou v případě Brna velice dobře zpracovány také právní dějiny, a to zejména díky činnosti městských pisarů Jana a posléze Jana z Gelnhausen. Pominuta však nezůstala ani brněnská předměstí, vzdělanost nebo architektura a umění jako celek.

Ponecháme-li stranou drobná pochybení a nepřesnosti, chtěl bych upozornit zejména na dva z mého pohledu závažnější nedostatky. Zatímco v některých textech se správně odmítá existence patriciátu v Brně – alespoň tak, jak je

definován v západoevropské medievistice, o několik stránek dále se s tímto pojmem neproblematicky pracuje. Pokud má dojít ke změně terminologie horní vrstvy městského obyvatelstva, mělo by být užívání těchto zcela zásadních pojmů sjednoceno v celé knize. Jak již bylo řečeno výše, pro období 14. a 15. století představuje Brno jedno z měst, které má dochováno nejvíce městských knih. Jde zejména o sérii několika berních knih a rejstříků. Právě k tomuto prameni se také vztahuje druhá výhrada. Přestože se tyto městské knihy již dočkaly dílčí i souhrnné badatelské pozornosti, domnívám se, že jejich vypovídací hodnota doposud nebyla plně využita. Berní knihy umožňují sledovat vnitřní městskou migraci, jejíž velký rozměr naznačují provedené analytické sondy do šlechtického majetku. Zároveň ale dovolují pro Brno potvrdit nebo vyvrátit závěry dosavadní literatury, která v některých městech prokázala cílý trh s nemovitostmi, což se přirozeně odrazilo také ve složení městské společnosti. Toto všechno jsou skutečnosti, které nás nutí k opatrnosti při vyslovování jakýchkoliv závěrů. Sociální topografie se pak stává pouze opakovaně a chybně užívanou šablonou, která uvnitř městského areálu ukazuje rozmístění jednotlivých skupin městského obyvatelstva, nicméně bez náležitého analytického zdůvodnění těchto jevů, bez sledování jejich stálosti nebo proměny a bez hledání jejich příčin. Brněnské městské knihy umožňují provedení topografického výzkumu nejenom v rovině městské, nebo chceme-li radní elity (což již provedl Jaroslav Mezník), ale také pro další vrstvy městského obyvatelstva. Je škoda, že podobné sondy v novém zpracování městských dějin chybí, a byla tak promarněna příležitost přinést skutečně nový pohled na vývoj brněnské society.

Knihu vzhledem k velkému rozsahu a hutnosti textu, který je mnohdy důsledně analytický, zřejmě jako celek přečte jen málokdo. Její tematické rozvržení však umožňuje poznávat středověké dějiny Brna postupně, dle zvolených okruhů, případně v ní vyhledávat s pomocí rejstříku jako v encyklopedii. Jednotlivá moderní zpracování městských dějin se od sebe liší nejenom výpravností, rozsahem a formou, ale co je mnohem závažnější, také kvalitou. Druhý díl dějin Brna můžeme v tomto směru rozhodně považovat za projekt zdařilý, který svou inovativní strukturou ukazuje novou cestu psaní velkých městských syntéz.

MARTIN MUSÍLEK

Královský Vyšehrad IV. Sborník příspěvků ze semináře 940 let královské kolegiální kapituly sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, ed. Bořivoj NECHVÁTAL, Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Praha 2012

474 s., ISBN 978-80-260-3423-0

V pořadí čtvrtá vědecká konference o Vyšehradu pořádaná zdejší Královskou kolegiální kapitulou sv. Petra a Pavla (2010) se tentokrát u příležitosti kulatého výročí založení zaměřila především na problematiku vlastní kapituly. Vedle 24 odborných příspěvků, které se tu více, tu méně dotýkají vytčeného tématu, sborník zahrnuje i sedm převážně vzpomínkových článků, zařazených do samostatné rubriky s názvem *Kronika*.

Po úvodní stati, shrnující dějiny vyšehradské kapituly formou orientačního vhledu do problematiky (Jan Kotous), následuje interdisciplinárně laděná predehra k archeologickým příspěvkům v podobě geologického rozboru vyšehradské skály (Jan Zavřel). Kontinuálně je pak věnován prostor sumarizaci interpretačních modelů polohy raně středověkého panovnického paláce, z nichž autor (Ladislav Varadzin) na základě archeologického průzkumu dochází k závěru, že tento starý palác stával v místě pozdějšího gotického paláce z doby Karla IV. Stejným problémem se epizodicky zabývá i druhá archeologická studie, jejímž nosným tématem je však vývoj vyšehradského opevnění (Bořivoj Nechvátal). Na otázku fortifikace, konkrétně jejího nejvýraznějšího vrcholně gotického prvku, brány Špičky, narážíme ještě jednou v závěru publikace (František Kašička).

Úloha Vyšehradu v době raného středověku je sporná. Jako o sídle panovníka se o něm spekuluje pro dobu vlády Boleslava II., avšak s určitostí ho můžeme spojovat až s vládou Vratislava II. Právě jeho osobnosti je, vedle mnoha jiných témat, věnována i část příspěvku zabývající se slovanskou tradicí ve středověkých Čechách a na Moravě (Ivo Kořán). Avšak Vratislavově vazbě k Vyšehradu zde není ponechán skoro žádný prostor; podobně jako v příspěvku o tituluře řečeného panovníka polským králem (Vratislav Vaníček).

Období počátku 14. století je ve sborníku reprezentováno inovativním rozbohem vyšehradských kapitulních statut z roku 1317 (Zdeňka Hledíková), která stála dlouhou dobu mimo zorné pole badatelů. Rozbor statut je doplněn i jejich edicí. V souvislosti s panovnickým konceptem Karla IV., ve kterém hrál Vyšehrad jakožto symbol přemyslovské tradice výraznou roli, je ve sborníku